

ЄВГЕН СІРИЙ,

доктор соціологічних наук, доцент, старший науковий співробітник НДЧ факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Природа як предмет соціологічного занурення

Стегній О. Соціологічне прочитання природи. — К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2012. — 430 с.

Вийшла друком цікава монографія доктора соціологічних наук Олександра Стегнія “Соціологічне прочитання природи”, присвячена розбудові соціології довкілля¹ — новітнього соціологічного напрямку, досі потрактованого в освітньому та науковому полі неоднозначним чином. Звернення автора до цієї проблематики має не випадковий характер. Вона містить глибші, фундаментальні виміри, ніж видається на перший погляд. Ідеться не тільки про формування певної соціологічної субдисципліни, а й узагальнення відповідної соціологічної рефлексії.

Упродовж століть свідомість людини лише фіксувала стихійно утворювані процеси взаємодії суспільства і природи. І нині, як показують і практика, і наука, суспільству конче бракує знань з екології. Це стосується й соціології як “універсальної” науки про суспільство. Зміни природного середовища набувають дедалі більшої соціальної значущості, й сучасність висуває перед соціологією питання про ареал суспільства, його межі, які вимагають осмислення. Але внесок соціології в цю справу поки вельми скромний. Поява останнім десятиліттям різного роду соціально-екологічних теорій є цілком закономірним явищем. Вони, як правило, мають міждисциплінарний характер, прагнуть здійснити синтез попередніх соціологічних концепцій, соціологічного теоретизування з природничо-науковим і широким світоглядним контекстом. Така перспектива спостерігається і в монографії Олександра Стегнія.

¹ Побутують також інші терміни на позначення цього напрямку: *соціальна екологія, еко-соціологія, інвайронментальна соціологія* тощо.

Науково-дослідницьке поле вітчизняної соціології характеризується невтішним багажем з цієї тематики, відтак можна стверджувати, що в нашій науці вперше подано такий систематичний виклад соціологічного підходу до вивчення соціально-екологічної проблематики. Важливість розвитку означеного напрямку соціологічного знання, взятого в загальній перспективі соціологічної науки, поза межами соціологічного “герметизму” дисциплінарних традицій, полягає у здатності дати відповіді на глобальні соціально-екологічні виклики.

Відповідь на питання “чому природа може бути предметом соціологічного аналізу і цікавить соціологів” автор уgruntовує на слушних аргументах і підпорядковує цьому завданню структуру своєї праці. У теоретичній частині монографії (І розділ) обговорюється проблема дефініції обраного наукового напрямку, критично розглядаються варіанти назви даної наукової дисципліни, її засадничі аспекти з огляду на пошук розумного компромісу між потребами суспільної практики та потребами сучасного розвитку методології соціологічного вивчення екологічної проблематики. Уже у вступі до книги автор позначив дискусію щодо точної назви галузевої соціології, яка досліджує соціальні аспекти екологічної проблематики. Виходячи з логіки предмета дослідження та з урахуванням семантичного крослінгвістичного екскурсу, автор аргументує переваги вживання поняття “соціологія довкілля” щодо соціологічного дослідження екологічної проблематики.

Заслуговує на увагу обґрунтування засадничих теоретико-методологічних орієнтирів цієї галузі, що задають подальший її розвиток. Вивчення соціально-екологічних феноменів актуалізує розгляд усієї сукупності екологічних, економічних, політичних, соціально-психологічних чинників формування соціально-екологічної ситуації та ухвалення екологічно орієнтованих рішень. Передусім автор окреслює своєрідну систему координат поняття довкілля (підтримуючи новітні ідеї провідних науковців), убачаючи в його денотаті не стільки простір “навколо”, скільки простір “між”. Продовжуючи уточнення предмета соціології довкілля, вчений визначає соціологічний зміст поняття “природа”, зіставляючи його з “довкіллям”, трактованим переважно як складова ситуації соціальної дії (значення, якого йому надають учасники взаємодії). Ідеться радше про певну конструкцію, результат взаємодії підсистем суспільства із широким спектром різних екологічних впливів. У соціології це поняття набуває конкретного екологічного змісту і, в цьому сенсі, відрізняється від абстракцій системної теорії. Це цілком оригінальний теоретизаційний момент у монографії.

Підхід О.Стегнія побудований у річищі новітніх течій у душі соціології природи, “прочитання природи” із соціологічного погляду (Ф.Макнотен, Дж.Уррі), нової екологічної парадигми В.Кеттона та Р.Данлепа, розуміння взаємовідносин між “природою” та “суспільством” П.Діккенса та Т.Бентона. Маю на увазі реалізацію ідеї про необхідність досліджувати ті фундаментальні соціальні практики, які посприяли соціальному “прочитанню” фізичного світу як екологічно вразливого.

В основі соціологічного прочитання природи, як доводить автор, лежить середовищна, контекстуальна модель пізнання. Метафора “прочитання” природи (яке автор визначив як свою стратегію) на відміну від її “дослідження” має певний доктринальний підтекст. Це те, чого слід навчитися, що варіює в різних суспільствах, у різні часи та в різних соціальних групах одного суспільства. Це становить один із предметів уваги соціології в інвайронменталізмі та слугує “неформальним” аргументом автора щодо актуалізації соціоекологічної проблематики та розширення її предметного поля, а звідси — в конкретизації застосування традиційних методів емпіричних соціологічних досліджень.

У структурі монографії можна простежити певну послідовність розгортання змісту предмета викладу, пов’язану з новими викликами доби глобалізації та (пост)інформаційного суспільства, які стоять перед соціологією довкілля. Це і

соціологічні дослідження окремих екологічних та похідних від них проблем (від складових екологічної культури: свідомості, громадської думки, поведінки до ролі урбанізації, ризиків, катастроф) — II розділ; і соціальний контекст екологічного реформування суспільства (інтереси, конфлікти, рухи та інші аспекти екологізації суспільства) — III розділ; і соціологія екологічної політики (законодавство, політика, реформування) — IV розділ. Тут варто зазначити наявність широкої палітри аналітичних даних та інших матеріалів, таких як рубрикатор соціально-екологічних проблем, дані соціологічних досліджень з екологічної проблематики, матеріали екологічних проєктів, інформація щодо діяльності громадських рухів, наслідків Чорнобильської катастрофи тощо. Широка масштабність зібраного матеріалу свідчить про наполегливість і наукову скрупульозність автора та своєчасність репрезентації цього напрямку.

Назагал книга є вдаюю спробою обґрунтувати інкорпорацію інвайронментальних змінних у соціологічний аналіз. Гадаю, це видання дасть певний поштовх активізації соціологічного вивчення екологічної проблематики в Україні, надолуживши тим самим чимало прогалів у формуванні цього міждисциплінарного напрямку і такої відносно нової соціологічної галузі, як “соціологія довкілля”, зробить внесок у формування “критичної маси” знань, необхідної для парадигмального переосмислення взаємовідносин людства та біосфери.